

Prof. Dr. Mehmet Özmen
Armağanı

Editörler

Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

Adana 2014

Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı

Editörler: Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

© Bu kitapta basılan makalelerin yayın hakları yazarlarına aittir.
Makaleler, yazarlarının izni olmadan basılı veya elektronik
olarak çoğaltılamaz, başka dile çevrilemez.

ISBN: 978-975-487-196-8

Kapak Tasarım: Emine Ağırbaş

Baskı: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

İsteme Adresi: Çukurova Üniversitesi

Basın ve Halkla İlişkiler Bürosu

Balcalı/ADANA

Mail: basin-halk@cu.edu.tr

Tel. : 0 322 338 71 14

Türkmencede Sınır Sonrası Bakış ve -Andlr : -(l)pdlr Rekabeti*

Sema Aslan Demir, Hacettepe Üniversitesi

Giriş

Görünüş, eylemle ilgili ilgi çekici dilbilimsel kategorilerinden biridir. Görünüşün dilbilimsel bir kategori olarak varlık göstermesi, zamanla ilgili ancak zamanla açıklanamayan gramatikal olguların fark edilmesiyle başlamıştır. Aynı zaman katmanında, farklı evrelerine vurgu yapılmaksızın eylemin 'bir bütün olarak' ya da 'asıl ilgi eylemin iç yapısına yönelmiş olarak' gözlenebilmesi, zamanla işbirliği içinde ancak ondan ayrı bir gramatikal kategorinin varlığını düşündürerek görünüş çalışmalarına çıkış oluşturmıştır. Görünüş, zaman ve kılınışla birlikte işleyen, ancak onlardan farklı bir kategoridir. Görünüşün iyi anlaşılması, hem birlikte işlediği diğer kategorilerden farkının hem de ne tür bir işleyiş sistemine sahip olduğunun belirlenmesiyle mümkündür. Görünüş ya da bakış açısı, eylemin iç evre yapısını ya da kritik sınırıyla ilgili bir kesiti görünür hâle getirir. Konuşurun bakışını yönelterek görünür hâle getirdiği kesit, eylemin kılınışına ya da kılınışıyla ilgili bir evreye aittir. Başka bir ifade ile görünüş, kılınış üzerinde işlem yapar ve onu belirli bakış açılarıyla sunar. Bu iki kategori arasındaki içsel ilişkinin iyi anlaşılması, aralarındaki farklarının kavranmasını da gerektirir. Bu ilişkiyi tanımlamak için Smith 1991: 61'de yer alan kamera metaforu iyi bir örnektir:

Görünüşsel bakış açıları nesneleri alıcı için görünür hâle getiren bir kamera lensi gibi işlev görürler. Kılınışlar, bakış açısı lenslerin üzerinde çalıştığı nesnelerdir. Kamera lensleri bir resimde nesnelerin görülebilir olması için nasıl gerekliyse, görünüş de söz konusu kılınışın cümlede görülebilir olması için aynı derecede gereklidir.

Görünüş algısının 'bakış açısı' düşüncesine gelişmesi giderek yaygınlaşan bir eğilim haline gelmiştir. Eylemin 'nasıl görüldüğü'nden çok, belirli bir yönelme noktasından eylemin iç evrelerine ya da sınırlarıyla ilişkili bir kesite ne tür bir perspektifle bakıldığı (bk. Johanson 2000a, Uğurlu 2003) algısını ön plana çıkaran bu yaklaşımların, ilkesel olarak deiktik yönelimli olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımlar eyleme 'şimdi ve bura'dan veya 'şimdi ve bura'yı temsil eden bir yönelme noktasından bakıldığı düşüncesine dayanır. Bakış açısı ya da görünüş işlemcileri, eylemi görselleştirerek sunma konusunda farklı seçenekler sunarlar. Bunu, eylemlerin evreleri üzerinde perspektifler açarak, onları sınırlarıyla ilişkili olarak görüntülemek yoluyla yaparlar. Diğer yandan eylemin

* Bu makale *Görünüş Kategorisi: Türkmençe Örneği* (Ankara: Grafiker, 2014) adlı çalışmamızın sınırötesilik bölümüyle ilgili kısa bir özet niteliğindedir.

kılınış özelliklerine yönelik herhangi bir müdahaleleri, kılınışı belirleme, ontolojik karakterini ifade etme, değiştirme gibi bir işlevleri yoktur (Johanson 2000a: 31). Başka bir ifadeyle bakış açısı işlemcileri, fiil leksemi üzerinde işlem yapar, ancak fiilin iç evre yapısını ve karakterini etkileyemez ya da değiştiremez. Fiilin iç evre yapısına müdahale ederek ontolojik karakterini değiştirebilen dil araçları da vardır; ancak bunlar başkadır.

Türkmencede Sınır Sonrası Bakış

Sınır sonrası bakış işaretleyicileri, eylemlerin kritik sınırları aşıldıktan sonraki evresini/sınır sonrasını yansıtır. 'Kritik sınır'ın eylemin hangi evresini oluşturduğu, eylemin kılınış özelliğine göre farklılık gösterir. Bu sınır, ön dönüşümlü ve dönüşümsüz eylemlerde eylemin başlangıç sınırını, son dönüşümlü eylemlerde ise bitiş sınırını oluşturur. Kritik sınırın aşılmasından yalnız sınıra ulaşılması değil, sınırın bir miktar ötesine geçilmesi de anlaşılır (Johanson 2000a: 102, Aydemir 2010). Örneğin *otur-*, *yat-*, *uyu-* vb. eylemler kılınışları bakımından ön dönüşümlüdür. Bu tür eylemler, dinamik bir başlangıç evresi ve bunu takip eden durağan bir evreden oluşur. Söz gelimi *otur-* eylemi i. oturur pozisyona geçmek ii. bu pozisyonda kalmak biçiminde, ilki dinamik ve sonlu, ikincisi durağan ve sonsuz olmak üzere iki evreli bir içyapıya sahiptir. Bu tür eylemler sınır sonrası bakış açısıyla gözlemlendiklerinde (örn. *oturmuş*, *yatmış*, *uyumuş* vb.), eylemin dinamik ilk evresinin/başlangıç sınırının aşıldığı, durağan evrenin devam ettiği bir kesit görüntülenmiş olur. Bu nedenle görülen noktada eylemin bitmiş olması gerekmez; durağan ikinci evre sürebilir. Son dönüşümlü eylemler örn. *öl-*, *boğul-*, *bozul-* vb. sınır sonrası bakışla görüldüklerinde ise eylemin tamamlandığı, son sınırının aşılarak ötesine geçildiği, bir evre görüntülenmiş olur: *ölmüş*, *boğulmuş* vb.

-An ve -(I)pdIr rekabeti

Türkmençe görünüş sistemi, ikisi de sınır sonrası bakışı işaretleyen, kullanım sıklığı farklı iki ayrı biçimbirimi aynı anda bulundurur. Bu nedenle bu iki biçimbirimin ilgi çekici rekabetine de sahne olur. *Türkmen Dilinin Gramerinde* (TDG) işlevlerinin birbirine oldukça yakın olduğu ve pek çok durumda birbirinin yerine kullanılabildiği (1999: 262) belirtilen -An ve -(I)pdIr biçimbirimlerinin, aynı sistem içinde farksız işlevlerle tutunabileceğini varsaymak güçtür. Türkmençe görünüş sisteminde aynı anda var olmalarını mümkün kılan etkenlerin ve sınır sonrası bakışı işaretleme karakterlerinde ayırt edici bazı özelliklerin bulunup bulunmadığı, üzerinde durulmayı hak etmektedir. Çarıyarov'un -An ve -(I)pdIr biçimbirimlerinin eşdeğer olmayan bazı kullanımlarına ilişkin tespitleri (1969: 265), -An'ın sınır sonrası bakışı yansıtmak karakteriyle ilgili olmadığı için belirleyici değildir. Diğer yandan, her ne kadar konunun görünüşsel olmayan yönüyle ilgili olsa da -An'ın, -(I)pdIr'la oluşturulamayan bazı modal kombinasyonlarda yer alabildiğine yönelik tespiti, bu biçimbirimin, daha geniş bir kulla-

nım alanına sahip olan -(I)pdır'a rağmen tutunabildiği alanları görebilmek açısından önemlidir. Ancak burada öncelikli olarak, görünüş parametresine bağlı nedenlerin olup olmadığı sorgulanacaktır. Çarıyarov'un -An'ın kalıplaşmış sözlerin sonunda kullanılabilirken aynı durumda -(I)pdır'ın kullanılmadığına ilişkin gözlemi ise -An'ın daha eski ve bu nedenle düşük odaklı olabileceğine dair dolaylı bir gösterge olarak yorumlanabilir. Görünüş bildiren biçimbirimlerin, tarihsel gelişim süreçleri içinde odaklılık derecelerinde düşme eğiliminin görüldüğü ve yerlerini, yüksek odaklı daha yeni biçimbirimlere terk edebildikleri bilinmektedir (bk. Johanson 1995, 1996, 2000a).

Her ikisi de sınır sonrası bakış açısını işaretleyen -An ve -(I)pdır biçimbirimleri, görünüşle ilgili ikinci bir karşıtlık temeli olan 'odaklılık' parametresi konusunda anlamlı sayılabilecek bazı göstergelere sahiptir. Odaklılık, görünüş biçimbirimleriyle işaretlenen görüntüleme alanının göreceli darlığı, bakış noktasını çevrelemesi ve buna bağlı psikolojik yoğunlukla ilgili ölçüsel bir parametredir. Bu parametre 'yüksek odaklı', 'düşük odaklı' ya da 'odaksız' biçiminde dereceli bir karşıtlık ilişkisine imkân verir (Rentzsch 2005: 52). Sınırlararası bakışta, gerçekleşme noktasına yönelik psikolojik ilgi ve bu noktadaki eylemsel yoğunlukla karakterize edilen yüksek odaklılık; sınır sonrası bakışta 'yönelme noktasına meyilli olma' veya 'yönelme noktasının hemen çevresinde olma' ile ilişkilendirilmektedir (bk. Johanson 2000a: 109). Başka bir ifadeyle yönelme noktasına meyilli olan sınır sonrası bakış yüksek odaklı, eylem meyilli olan sınır sonrası bakış ise düşük odaklı ya da odaksız olabilmektedir.

Türk dillerinde -GAn(dur) (<-GAn turur) ve -(I)ptır'ın (<-(I)p turur) birlikte yer aldığı sistemlerde -GAn'ın hem teşhise dayalı (diagnostic) hem tarihsel (historic) anlatımlarda kullanılma, -(I)ptır'ın ise daha çok teşhissel anlatımlarda kullanılma eğilimi gösterdiği daha önceki bazı çalışmalarda dile getirilmişti (bk. Schönig 1997, Johanson 2000b: 73). Tarihsel ve teşhissel kullanım, geçmiş olayları anlatmanın iki ayrı biçimini oluşturur. Geçmiş ya da kısmen geçmiş eylemlerin teşhissel okumalarında, eylemin yönelme noktasıyla ilişkisi, hem eylemin kendisinden hem de gerçekleşme noktasıyla ilişkisinden daha belirgindir (Johanson 2000: 108, Csató 2000: 30, 31). Tarihsel okumalar ise eylem odaklıdır. Türkçe sistemde -Dı tarihsel, -mış, -ıp turur, -GAn turur vb. unsurlar ise teşhissel okumalar vermektedir. Ancak bu ikinci grup içinde de daha fazla oranda teşhissel olanlar vardır ve bu işaretleyiciler diğer üyelere göre daha yüksek odaklıdır. Pek çok Türk dilinde, -mış'ın yerine kullanılan -GAn turur, orijinalinde teşhise dayalı anlatımlar için kullanılan yüksek odaklı bir sınır sonrası biçimbirimiyken daha sonra hem teşhissel hem de tarihsel kullanımlara elverişli hâle gelmiştir (Johanson 2000b: 72). Bu gelişme, -GAn (<-GAn turur) biçimbiriminin tarihsel süreç içinde odaklılık derecesinin göreceli olarak düştüğü anlamına gelir. Burada sözü edilen tarihsellik hiçbir zaman -Dı'daki düzeyde değildir, ancak bu düzeye belli oranlarda yaklaşma eğilimi gösterir.

Türkmençe görünüş sisteminde -An'ın kullanımı -(I)pdır'a göre oldukça sınırlıdır ve gelişim, beklentiler doğrultusunda -An (<-GAn) biçimbiriminin

odaklılık derecesinin düşmesi ve yerini daha yeni ve yüksek odaklı *-(l)pdır*'a terk etmesi biçiminde seyretmiş olabilir. Ancak Türkmencede ilginç olan, *-An*'ın bazı kullanımlarının, düşük odaklılığı ve tarihsel kullanımı değil, yüksek odaklılığı ve teşhis dayalılığı yansımasıdır. 1. ve 2. örneklerde yer alan *yasalan* 'yapılmış', *kakılan* 'çakılmış', *basırılan* 'kaplanmış', *yazılan* 'serilmiş' vb. eylemler, '-mış biçimde', '-mış durumda'yı çağrıştıran, eylemin sınır sonrasında oluşan görüntüye dair niteliklerin ön plana çıktığı, yüksek odaklı bir görünüş değeri yansıtmaktadır. Eylemin durağanlaşmış sonuçları sıfatsı bir anlatımla betimlenmiştir. Eylemden çok, eylemin sınır sonrasında gözlemlenen sonuçları ve özneye ait nitelikler ön plandadır. Eylem görüş alanından çekilmiş ve bu nedenle geri planda, daha az hissedilir durumdadır. *-An* biçim-birimi bu örneklerde, olayların akışını gösteren *kurgu geliştirici* [plot advancing] bir öge değil, zamanın ilerlemediği, durağan durumların anlatımına elverişli bir ögedir. 1. ve 2. örneklerde, eylemlerin kritik sınırları aşıldıktan sonraki hâli, ortaya çıkan nitelikleri sunulur. Peş peşe gelen yüklem, tarihsel bir akışa veya zaman çizgisi üzerinde zincirleme bir ilerleyişe işaret etmemekte, özneye ait nitelikler sunulmaktadır. Eylemlerin sınır sonrasında beliren niteliklerin anlatılma sırası, konuşurun önemseddiği bir ilişki sırasına göre (mekânsal ilişki, öncelik ve önem sırası vb.) yapılabilir.

- (1) *Towuk saklanýan jaýyň üçegi galyňlygy 0,03 m bolan tagtalardan ýasalyp, iç tarapyňa faner kakylan, ýokarsyndan izolýasiýa goýlup, asbestsment şifer bilen basyrylan. Towuk saklanýan jaý bilen teplisanyň arasyndaky germew bir gatly dury aýnadan ýasalan. İN.*

"Tavukların bulunduğu yerin çatısı, kalınlığı 0,03 m. olan tahtalardan yapıp, iç tarafına kontrplaklar çakılmış. Yukarısına yalıtım konulup, ısı yalıtıcı damtaşı ile kaplanmış. Tavukların bulunduğu yerle sera arasındaki bölme, tek katlı şeffaf camdan yapılmış".

- (2) *Gapynyň agzynda seki, üstünde haly düşekler yazylan. TDG. 262*

"Kapının ağzında seki, üstünde halı şilteler serilmiş".

-An'ın sınırlı bağlamlarda ve yüksek odaklı kullanımlarının tutunabilmesine karşılık daha sık kullanılan *-(l)pdır*, hem yüksek odaklılığı hem düşük odaklılığı kapsayabilen bir skalaya sahiptir. Bu nedenle kurgu geliştirici olarak kullanılabilmede *-An*'a göre çok daha elverişlidir. Aşağıdaki örnekte eylemlerin *E1>E2>E3>E4* biçiminde tarihsel bir zincirle, kurgu akışı sağlayacak biçimde ilerlediği görülür. Bu tür örneklerde odaklılığın derecesi, *-An*'ın yukarıda sözü edilen kullanımlarından daha düşük, anlatım eylem odaklı ve tarihsel anlatıya göreceli olarak daha yakındır.

- (3) *Eneleriniň aýtmagyna görä, Japbaklaryň kakasy hem şol agyry ýüke tap getirmän, olary ýaşlykda yetim galdyrypdyr. Dört çagaly dul oturan, girdeji gözünü ýitiren, bar ünsüni iýmite ataran ene çagajyk açlyk belasyndan goramak üçin gije-gündiz ondan-oňa sümsünipdir, olary wagty-wagtynda timarlamaga da ýagdaý tapmandyr. Şonuň üçin Japbaklar ata mährini görmän, ene terbiýesini alman, esasan öz peýwagtlaryna ösüpdirler. J. 13*

“Annelerinin söylediğine göre Capbakların babası da bu ağır yüke dayanamayıp onları çocuk yaşta yetim bırakmış. Dört çocukla dul kalan, geçim kaynağını yitiren, kendini ekmek çabasına adanmış ana, çocuklarını açlık belasından korumak için gece gündüz orada burada yiyecek arayıp durmuş, onları zamanında terbiye etmeye de fırsatı olmamış. Bunun için Capbaklar baba şevkatini görmeden, ana terbiyesi almadan, kendi kendilerine büyümüşler.”

Diğer yandan TDG’da (262) -An’ın da daha tarihsel ve -dl’ya benzer bazı kullanımlarının bulunduğu belirtilmişse de bu tür örnekler oldukça seyrek: *Biz harmandan geçen weli, bular öz aralarynda gyrlşýarlar* [Biz harmandan geçtik, ancak bunlar birbirlerini kırıyorlar] vb. Türkmencede -An’ın az sayıdaki kullanımı, yüklemi çoğunlukla edilgen olan eylemlerde, yüksek odaklı ve teşhissel anlatılarda görülmektedir. Ancak yüksek odaklılığın salt -An’dan kaynaklandığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Yüksek odaklılığın, bütünüyle görünüşsel bir parametre olmadığını, görünüş ve kılışın etkileşimiyle ortaya çıktığını düşündüren sebepler de vardır. -An’ın yüksek odaklı görünüşler sergilediği örneklerde eylemlerin genellikle edilgen çatılı ve kılış bakımından dönüşümlü olması odaklılığın etkileşimsel bir paradigma olduğunu düşündürmektedir. Edilgen çatılı fiiller, konuşma anında geçerli ve algılanabilir olan durağan sonuçları ve izleri ifade etmeye elverişlidirler (bk. Bacanlı 2008: 5). Böylelikle, durağan sonuçlar, konuşma anında daha belirgin ve algılanabilir hale gelirler. Edilgen çatılı fiillerle birlikte kullanılması, -An biçimbirimine ‘yüksek odaklı’ bir görünüm; başka bir ifadeyle konuşurun olayın sonuçlarına yönelik yüksek derecedeki konsantrasyonu ve psikolojik ilgisini ifade etme özelliği de kazandırmıştır (bk. Aslan Demir 2013). Türkmencede -An, edilgen çatılı ve yüksek odaklı bu kullanımlarında, direnç göstererek daha fazla tutunma imkânı bulmuş görünmektedir. Diğer alanlarda direnç gösteremeyerek yerini -(l)pdır’a terk etmiş olmalıdır. -An ayrıca, -(l)pdır’ın kullanılmadığı bazı modal kombinasyonlarda da kullanım alanını koruyabilmiştir.

-An dâldir ve -mAndır rekabeti

-An biçimbiriminin olumsuz -An dâldir yapısıyla sağlanır; ancak erken tarihli metinlerde olumsuzluğunun -mA ile de yapılabildiği Çarıyarov 1969: 273’te kayıtlıdır. Türkmencede, -mA+An’dan gelişen bir -mAndır formu bulunmakla birlikte bu gün bu biçimbirim, Türkmenenin diğer sınır sonrası işaretleyicisi olan ve daha sık kullanılan -(l)pdır’ın olumsuzluğu olarak kullanılmaktadır. Böylece -(l)pdır : -mAndır biçiminde, farklı kökenlere dayanan bir olumlu : olumsuz çifti de yaygınlaşmış durumdadır. Sıkça yapılan yorum, orijinal olumsuzluk formunun, daha yaygın -(l)pdır’la eşleştirilmesi nedeniye -karışmayı engellemek için -An biçimbiriminin olumsuzluğunun dâldir ile yapıldığıdır (bk. Clark 1998: 237). Bu durum gerçekten ilginçtir, -An biçimbirimin olumsuzu neden rekabet ettiği başka bir biçimbirimin olumsuzuna eşleştirilmiş olabilir? Olumsuz biçimlerin semantik bakımdan daha işaretli olması, olumlusu giderek az kullanılan

bir biçimbirimin olumsuz formunun daha fazla direnç göstererek tutunmuş olabileceğini düşündürse de bu öngörünün başka biçimbirimler üzerinden test edilmeye ihtiyacı vardır. Ayrıca *-(l)pdır*'ın kendi olumsuz formunun yaygınlaşmamış olması art zamanlı olarak incelenmeyi hak etmektedir. Diğer yandan *-An dâldir* yapısının semantik içerik bakımından *-mAndır* ile bütünüyle aynı olmaması, bu daha yeni olumsuzluk formunun başka ifade imkânları doğurduğunu da göstermektedir. Bu durum, Türkiye Türkçesinde *-mAmlş* ve *-mlş değil* arasındaki semantik ayrıma benzer. Türkiye Türkçesinde *gelmemiş* ikinci el ya da dolaylı bilgiye işaret ederken *gelmiş değil* dolaylılığı uzaklaştırır (Dolaylılığın, eylemin ilgili sınırın aşılması sonucu sınır sonrasında oluşan izler, sonuçlar ve etkilerin algılanması, çıkarılması ya da duyulmasına dayanan, bilginin ne şekilde elde edildiğine dair bir kategori olduğu hatırlansın.). Bu son yapıda 'bilinçlilik durumu' ilkinde göre çok daha yüksektir. *Henüz bu konuyu olgunlaştırmış değiliz* cümlesi, bilinçlilik durumu bakımından *olgunlaştırılmamışızdan* çok *olgunlaştırmadık*a yakındır. Benzer biçimde 4. örnekte *el uran dâldirin* 'el sürmüş değilim/el sürmedim', 5. örnekte *salan dâldirin* 'salmış değilim' ya da daha uygun bir aktarımla 'salmadım' dolaylılığın büyük oranda devre dışı kaldığı, konuşurun bilinçlilik durumunun daha yüksek olduğu ifadelerdir.

-An dâldir ve *-mAndır* biçimbirimleri arasında, olumsuzlama karakteri bakımından da farklar vardır; *-An dâldir* yapısı, eylemi değil eylemin gerçekleşmesi ile oluşacak durumu olumsuzlamaktadır. Benzer bir olumsuzlama biçimi Türkiye Türkçesindeki *-mlş değil* biçimbiriminde de görülür. Başka bir ifadeyle eylemin gerçekleşmediğini bildirmekten çok eylemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak durumun, sonucun varlığı olumsuzlanmaktadır. *Aýtmandyr* 'söylememiş' denildiğinde, eylemin kritik sınırına ulaşamadığı vurgulanırken, *gorkan dâldirin* 'korkmuş değilim'de, kritik sınır sonrası oluşacak süreç, başka bir deyişle eylemin sınır sonrasında belirebilecek durum, 'korkmuş olma hâli' olumsuzlanır. Eylemin kritik sınırına ulaşıp ulaşılmadığından çok sınır ötesinde beklenen durumun oluşmadığına odaklanılır. Böylece, psikolojik yoğunluğun da daha yüksek olduğu semantik çıktılar edilir. Yukarıda *-An dâldir* için yapılan değerlendirmeler şu şekilde özetlenebilir i. bilinçlilik durumunun daha yüksek olduğu bir olumsuzluk yapısı olduğu için dolaylılık yorumlarını genellikle uzaklaştırır, ii. Olumsuzlanan eylem değil; eylemin sınır sonrasında oluşabilecek durum veya sonuçtur.

- (4) *-Walla, ynan, batyr, bir adamyň goşuna-da el uran dâldirin - diýip, Gul ýeser özüni aklady.* P. 455.

"Vallahi, inan, yiğit, bir kimsenin eşyasına el sürmüş değilim, diyip Gul açık-göz kendini akladı."

- (5) *....eger men onuň abraýyny saklan bolsam, onda siziňkinem ýere salan dâldirin.* MT. 62

"... eğer ben onun itibarını korumuşsam, sizinkini de yere salmış değilim."

(6) Ol elini jübüsine sokdy. – Men siz üçin ýörite bir sowgatjagazam getirdim. – “Ýaşuly gara tilki” gymmat baha gutynyň içinden göwher gaşly altyn ýüzügi çykardy-da, ony aýala görkezdi. Bu ýüzük siziň barmagyňyza gelişer diýip aldy. Men muny ýöne ýere saýlan dälidirin. MT. 100

“O elini cebin soktu. Ben sizin için özel olarak bir hediyecek getirdim. “Yaşlı kara tilki” değerli bir kutunun içinden mücevher kaşlı yüzüğü çıkardı ve onu kadına gösterdi. Bu yüzük sizin parmağınıza yakışır diye aldım. Ben bunu sebepsiz yere seçmiş değilim.”

Sonuç

Türkmençe görünüş sistemi, farklı biçimbirimlerin işlevsel rekabetine sahne olmakta ve görünüş olgusu açısından ilginç malzemeler sunmaktadır. -An ve -(I)pdlr biçimbirimleri, sınır sonrası düzeyde rekabet eden iki biçimbirimdir. Her ikisi de sınır sonrası bakış açısını işaretleyen -An ve -(I)pdlr biçimbirimleri, görünüşle ilgili ikinci bir parametre olan ‘odaklık’ konusunda anlamlı sayılabilecek bazı göstergelere sahiptir. -An’ın sınırlı kullanımlarının bir bölümü, eylemin sınır sonrasında oluşan görüntüye dair niteliklerin ön plana çıktığı, yüksek odaklı bir görünüş değerini yansıtmaktadır. Ancak yüksek odaklılığın salt -An’dan kaynaklandığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Yüksek odaklılığın, bütünüyle görünüşsel bir parametre olmadığını, görünüş ve kılınışın etkileşimiyle ortaya çıktığını düşündüren sebepler vardır. -An’ın yüksek odaklı olduğu örneklerde eylemlerin genellikle edilgen çatılı ve kılınış bakımından dönüşümlü olması odaklılığın etkileşimsel bir paradigma olduğunu düşündürmektedir.

Kaynaklar

- Aslan Demir, S. (2013). “Türkmencede Kanıtsallık/Evidensiyellik”, Leyla Karahan Armağanı, Ankara: Akçağ.
- Aydemir, İbrahim Ahmet (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker.
- Bacanlı, Eyüp (2008). “Türkiye Türkçesindeki -miş Ekinin Dolaylılık ve Dolaylılık-Dışı Kullanımlarında Zamansal Atıf.” *bilig* 44: 1-24
- Clark, Larry (1998). *Turkmen Reference Grammar*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Csato, Éva Ágnes (2000). “Turkish –miş and imiş items”. *Evidentials: Turkic, Iranian and neighboring languages*. Eds. Bo Utas & Lars Johanson. Mouton de Gruyter. 29-43.
- Çarıyarov, B. (1969). *Günorta-Günbatar Türki Dillerde İşlik Zamanları*. Aşgabat.
- J. = *Japbaklar: Powest we hekaýalar*. Berdi Kerbabaýev, Aşgabat: Türkmen döwlet neşriyat gullugy, 2007.

- Johanson, Lars (1995). "Mehrdeutigkeit in der türkischen Verbalkomposition". Erdal, Marcel & Tezcan, Semih (eds.) *Beläk Bitig. Sprachstudien für Gerhard Doerfer zum 75. Geburtstag* (Turcologica 23.) Wiesbaden: Harrassowitz. 81-101.
- Johanson, Lars (1996). "Terminality operators and their hierarchical status", Devriendt, Betty & Goossens, Lois & van der Auwera, Johan (eds.) *Complex structures: A functionalist perspective*, (Functional Grammar Series 17.) Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 229-258.
- Johanson, Lars (2000a). "Viewpoint operators in European Languages". Dahl, Östen (ed.) *Tense and aspect in the languages of Europe*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 27-187
- Johanson, Lars (2000b). "Turkic indirectives." Johanson, Lars & Utas, Bo (eds.) *Evidentials. Turkic, Iranian and neighbouring languages*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 61-87.
- MT. = *Mülli Tahyryň hudaýlygy*: Roman. Ak Welsapar, Stockholm: Gün, 2006.
- P. = *Perman*: Roman. Ata Gowşudow, Aşgabat: Türkmenistan neşirýaty. 1989.
- Rentzsch, Julian (2005). *Aspekt im Neuigurischen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Smith, Carlota S. (1991). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- TDG (1999). *Türkmen Diliniň Grammatikasy. Morfologiýa. Aşgabat*.
- Uğurlu, Mustafa (2003). "Türkiye Türkçesinde "Bakış" (Aspektotempora)", *Türkbilig* 2003/5: 124-133.